

Transparentnost Srbija

pregled aktivnosti

decembar 2023. godine

Bilten broj 12/2023

Sadržaj:

Aktivnosti	2
Pod lupom.....	4
„Glupa pravila“ za funkcionersku kampanju.....	4
Izgradnja autoputa Ruma-Šabac i optužbe za korupciju.....	5
Saopštenja.....	8
Neispunjene obaveze i prioriteti za borbu protiv korupcije	8
U izbornoj kampanji nejasna granica između države i stranke – oštar i koristan izveštaj ODIHR-a	9
Upozorenje na pokazatelje ozbiljnih povreda u vezi sa izborima	10
Inicijative i analize.....	12
TS poziva MUP i VJT da objave dodatne informacije o svom postupanju u vezi sa izbornim nepravilnostima	12
Konferencije	14
Prvi nalazi o finansiranju kampanje 2023.	14
Monitoring izborne kampanje - drugi presek	16
Mediji	21
Podmićivanje birača i nezakonito finansiranje kampanje kao krivična dela.....	21
<i>Programski direktor TS za Otvorena vrata pravosuđa</i>	24
NIN o Prokopu: Skupa rupa po meri privatnika	25

Aktivnosti

Međunarodni dan borbe protiv korupcije obeležen je 9. decembra. U Srbiji i dalje bez napretka, više na tu temu u rubrici „Saopštenja“.

Pratili smo izbore održane 17. decembra. Nekoliko dana pre izbora, 15. decembra, predstavnik TS Zlatko Minić učestvovao je, zajedno sa još nekoliko predstavnika civilnog sektora koji prate izbornu kampanju i izbore, na sastanku sa posmatračima ODIHR-a, Saveta Evrope i Parlamentarne skupštine OEBS-a.

Tokom kampanje u dva navrata smo predstavili rezultate monitoringa, više o tome u rubrici „Konferencije“. U prvim danima i nedeljama 2024. godine postavljamo izveštaje o pojedinim aspektima monitoringa, dok ćemo završni izveštaj objaviti nakon što Agencija za sprečavanje korupcije objavi izveštaje koje podnose učesnici izbora.

Istraživačica TS Miša Bojović učestvovala je u regionalnoj konferenciji "Transparentna potrošnja: Unapređivanje finansiranja političkih stranaka" (#TransparentWallets: Advancing Political Financing) u organizaciji Kosovo Democratic Institute u Prištini, 1. decembra. Bojović je u okviru panela, zajedno sa predstavnicima civilnog sektora iz Albanije, Češke i sa Kosova razmatrala najbolje međunarodne prakse za praćenje i kontrolu finansiranja političkih stranaka. U zaključku konferencije konstatovano je da se većina zemalja regiona susreće sa sličnim problemima: nedovoljnom transparentnošću finansiranja, neravnomernom distribucijom sredstava među učesnicima političkog života i zloupotrebom javnih resursa u svrhu političke kampanje a da pojedine pokušavaju da primene modele transparentnog finansiranja iz primera Češke.

Na sastanku posvećenom RELOF indeksu, koji ocenjuje upravljачku odgovornost u sistemu jedinica lokalne samouprave, i koji je razvijen u projektu RELOF3, uz podršku Vlade Švajcarske, Zlatko Minić iz TS je predstavio Indeks transparentnosti lokalne samouprave – LTI. Na skupu je predstavnik Helvetasa Branimir Milić predstavio i Indeks lokalne participativnosti LIPA, koji je takođe razvila Transparentnost Srbija.

Antikorupcijsko savetovalište TS (ALAC) radilo je i tokom decembra. Sve informacije o mogućim slučajevima korupcije građani mogu prijaviti, odnosno dobiti potrebna obaveštenja, na broj 069 1978 158 ili putem mejla ts@transparentnost.org.rs.

U decembru, mesecu kada su održani izbori i kada je obeležen Međunarodni dan borbe protiv korupcije, imali smo čak 340 objavljenih vesti o našim aktivnostima ili izjava predstavnika TS.

Na sajt TS, u segmentu „Inicijative i analize“, postavili smo nekoliko novih [analiza](#), kao i predloga za poboljšanje propisa, zahteva za pristup informacijama od javnog značaja, odgovora na zahteve ili na

žalbe i tužbe podnete zbog neodgovaranja. Među njima su inicijative Kancelariji za javne nabavke da izvrši nadzor nekoliko javnih nabavki za koje TS ocenjuje da postoji sumnja da je prekršen zakona. Tu je i inicijativa MUP-u i Višem javnom tužilaštvu da objave dodatne informacije o svom postupanju u vezi sa izbornim nepravilnostima. O ovoj potonjoj više u rubrici „Inicijative i analize“.

Na sajtu su i prijave koje je tim TS za praćenje izborne kampanje podnosio Agenciji za sprečavanje korupcije zbog uočenih slučajeva kršenja zakona i rešenja Agencije po tim prijavama.

Prenosimo izbor tekstova koje smo objavili u prethodnom mesecu:

Pod lupom

„Glupa pravila“ za funkcionersku kampanju

11. decembra 2023.

U nečemu se svakako možemo složiti sa Aleksandrom Vučićem – da su pravila o „zabrani prenošenja“ vesti o nekim aktivnostima, nekih javnih funkcionera, na nekim medijima, u nekom periodu izborne kampanje zaista glupa. Međutim, ona nisu glupa zato što funkcionerima nešto zabranjuju, kao što je predsednik Srbije predstavio prilikom otvaranja gasne interkonekcije Srbija-Bugarska, nego zbog toga što ih ni u čemu ne ograničavaju.

Pravilo iz Zakona o elektronskim medijima, uvedeno pred izbore 2022, a blago modifikovano pred ove izbore (u oba slučaja je te zakone proglasio upravo Aleksandar Vučić svojim ukazima), ne brani funkcionerima ništa. Ono govori o tome da li TV i radio stanice mogu da izveštavaju o pojedinim funkcionerskim aktivnostima tokom izborne kampanje. Internet portali, dnevna i nedeljna štampa, mogli da do mile volje izveštavaju sa istog događaja stavljajući javnog funkcionera u prvi plan.

Dobro, neko bi mogao da kaže – što bi se funkcioner uopšte pojavljivao na svečanom otvaranju ako neće zbog toga biti glavna vest na svim televizijama, tako da bi mera možda i mogla imati nekog efekta.

Međutim, ta pravila se uopšte ne odnose na Aleksandra Vučića, makar ne u ovoj kampanji.

Iako nosilac liste svoje stranke na svim izborima, on nije kandidat ni za poslanika ni za odbornika, pa se, kao što smo već objasnili, ova nesumnjivo glupa norma na njega uopšte i ne odnosi. Drugim rečima, nije bilo nikakve prepreke da Aleksandar Vučić, u svojstvu predsednika Srbije održi dugačak govor na svečanosti otvaranja i da svi mediji prenesu taj govor. To je verovatno i njemu poznato, ne samo zato što je ove zakone proglasio svojim ukazima, već i zbog toga što je reč predao ministarki, za koju je rekao da može da govori „ona nije ni na jednoj listi“.

Da apsurd bude veći, ovo je jedna od retkih promotivnih aktivnosti predsednika Srbije u kojoj bi njegovo učešće, čak i ako pada u doba izborne kampanje bilo umesno. Otvaranju su prisustvovali gosti istog ranga – predsednici Bugarske i Azerbejdžana. Iako se na prvi pogled čini da je reč o događaju koji je kreiran tako da padne za predizborni period, završetak ovih radova je zaista odavno planiran za decembar 2023.

Ništa slično se ne može reći kada je, na primer, reč o obilasku Doma zdravlja u Kruševcu, obeležavanju početka radova saobraćajnice u Mačvi, obilasku stadiona u Zaječaru i Loznici ili bezbrojnim televizijskim gostovanjima.

Funkcionerska kampanja (na žalost) nije zabranjena niti ograničena, ali nešto drugo jeste – korišćenje aktivnosti javnog funkcionera za promociju izborne liste. Završni deo kratkog govora bi se mogao razumeti baš tako: „... I bez obzira na sva ta pravila i sve to na šta smo naterani, nemojte da se sekirate, mi ćemo svakako da pobedimo, a i ovo je jedan velika pobeda svih nas“.

Izgradnja autoputa Ruma-Šabac i optužbe za korupciju

12. decembra 2023.

Opozicioni narodni poslanik, Miroslav Aleksić, zajedno sa nekoliko kolega, na konferenciji održanoj 9.12.2023. predstavio je delove pisma, koje, kako se navodi, ukazuje na moguću korupciju pri ugovaranju i izvođenju radova na auto putu Ruma – Šabac, zatraživši da te navode proveri tužilaštvo. Poslanik SNS, Milenko Jovanov, neposredno potom, najavio je krivičnu prijavu protiv Aleksića, ne ulazeći u detalje onog o čemu je Aleksić govorio.

Da li je korupcije bilo ili ne, zaista, može se utvrditi samo u istrazi. Ono što je, međutim, izvesno, jeste da je način ugovaranja nabavke ovih radova bio takav da olakšava da do korupcije dođe i otežava da se ona otkrije.

Ugovor o izgradnji ovog auto-puta nije objavljen na stranici Vlade na kojoj bi oni trebalo da se objavljuju.

Na internet stranici Ministarstva građevinarstva može se pročitati da je Sporazum o ekonomskoj i tehnološkoj saradnji između Vlade Srbije i Vlade Azerbejdžana, potpisan 25. 1. 2012. i potom ratifikovan u Skupštini Srbije iste godine.

Dalje se navodi da je „nakon pregovora“ „zaključen Komercijalni ugovor sa azerbejdžanskom kompanijom "Azvirt". i da je izdata „građevinska dozvola za pripreme radove, koji su otpočeli 5. decembra 2019. godine.“ Tu se takođe navodi da je vrednost investicije 467.500.000 evra. Ovaj međudržavni sporazum je dopunjen aneksom koji je Narodna skupština usvojila 4. marta 2020. godine, odnosno, četiri meseca nakon što su radovi već započeli.

Strane su saglasne da saraduju na realizaciji projekta u Srbiji - autoput Ruma – Šabac, most preko reke Save i brza saobraćajnica Šabac – Loznica, kao i projekata linijskih infrastrukturnih objekata, kao i objekata u njihovoj funkciji, tj. javne infrastrukture za vodosnabdevanje sa prečišćavanjem vode za piće, javne infrastrukture za sakupljanje, odvođenje i prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, kao i objekata u njihovoj funkciji. Obavljanje poslova investicionih radova, isporuka roba i pružanje usluga na teritoriji Srbije, neophodnih za realizaciju projekta ne podležu obavezi raspisivanja postupka javne nabake.”.

Međudržavni sporazum iz 2012. je predvideo da će Azerbejdžan finansirati izgradnju dela autoputa Ljig-Preljina, „na način i pod uslovima o kojima se strane detaljnije dogovaraju pisanim putem“.

Takođe je ugovoreno da „kompanije iz Srbije i Azerbejdžana budu uključene u sprovođenje pomenutog projekta na način o kojem Strane treba da se dogovore, pod uslovom da glavni izvođač radova bude pravno lice iz Azerbejdžana.”

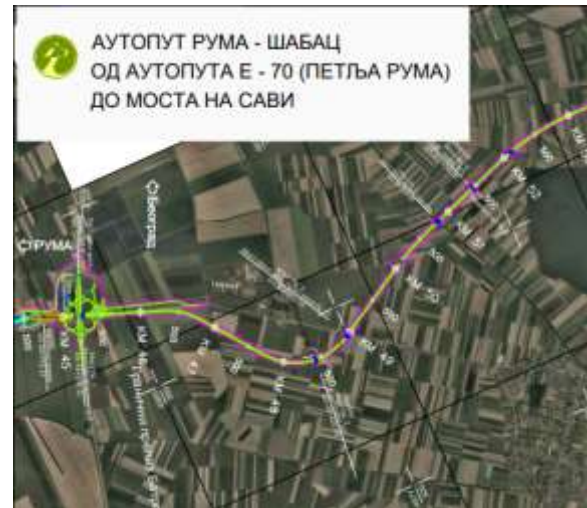

Dopunom sporazuma predviđa se „saradnja na realizaciji projekta - autoput Ruma – Šabac, most preko reke Save i brza saobraćajnica Šabac – Loznica, kao i projekata linijskih infrastrukturnih objekata, tj. projekata javne saobraćajne infrastrukture (putna, železnička, vodna i vazdušna), linijske komunalne infrastrukture, kao i objekata u njihovoj funkciji, tj. javne infrastrukture za vodosnabdevanje sa prečišćavanjem vode za piće, javne infrastrukture za sakupljanje, odvođenje i prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, kao i objekata u njihovoj funkciji.“

Kao da prethodna odredba, kojom se unapred određuje da će glavni izvođač radova biti firma iz Azerbejdžana, dodata je još jedna: „Ostvarenje poslova investicionih radova, isporuka roba i pružanje usluga na teritoriji Republike Srbije, neophodnih za realizaciju projekta iz stava 2. ovog člana, ne podležu obavezi raspisivanja postupka javne nabavke.“

U pratećem obrazloženju ovog sporazuma ne navodi se ni jedan razlog koji bi opravdao isključenje primene Zakona o javnim nabavkama i dodelu posla upravo firmi iz Azerbejdžana, već samo sledeće: „Imajući u vidu dobru saradnju sa Republikom Azerbejdžan i potrebu za daljim produbljivanjem odnosa, kao i realizacije i ostalih linijskih infrastrukturnih objekata, tj. projekata javne saobraćajne infrastrukture (putna, železnička, vodna i vazdušna), linijske komunalne infrastrukture i drugih projekata, potrebno je zaključiti Aneks 1 Sporazuma.“

Zanimljivo je da se u obrazloženju tvrdi da ovaj sporazum „ne stvara finansijske obaveze za Srbiju“. Možda zato što su za izgradnju autoputa, već donete posebne odluke na osnovu kojih se Srbija zadužila kod poslovnih banaka.

Pronašli smo tri slučaja kada je Skupština odobravala zajmove za izgradnju ovog puta: 11,3 milijarde dinara u novembru 2020, 14,9 milijardi dinara u novembru 2021 i 15 milijardi dinara u junu 2023.

Iz ovoga se može videti da u slučaju izrade ovog autoputa, nije ni pokušano da se nesprovođenje javne nabavke opravda koristima koje se navodno ostvaruju na drugi način. Naime, u brojnim situacijama kada je Srbija direktno ugovarala izgradnju infrastrukturnih projekata, najčešće sa firmama iz Kine, ali i drugih zemalja, pa i Azerbejdžana 2012, to je pravdano time što ta država obezbeđuje kredit i da je taj kredit povoljan. Naravno, ni ovo obrazloženje nije adekvatno, jer se eventualno povoljne kamatne stope ne porede sa gubitkom koji nastaje usled odsustva konkurencije. Drugim rečima, određeno je da će posao biti dodeljen firmi iz Azerbejdžana i domaćim firmama, bez nadmetanja, navodno da bi se „produbila saradnja između dve zemlje.“

Kod ovakve dodele odgovora, ne postoji mogućnost kontrole ni Kancelarije za javne nabavke, ni Republičke komisije za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki.

Oni bi mogli biti predmet revizije od strane Državne revizorske institucije. Međutim, ono što bi u slučajevima „običnih javnih nabavki“ bio osnov za poništavanje ugovora, prekršajnu ili krivičnu odgovornost, ovde ne postoji.

Podvođenjem nabavke radova pod međudržavni sporazum legalizovano je isključenje konkurencije i dodela posla unapred odabranim firmama, isključena je primena pravila koja ograničavaju razloge i visinu izmene ugovora i slično.

Zbog toga, kada dođe do korupcije u zaključenju ili realizaciji ovakvih ugovora, tužioci koji bi to želeli to da ispitaju, imali bi nešto teži posao. Naime, glavna radnja, koja bi inače predstavljala krivično delo, legalizovana je međudržavnim sporazumom, pa uspeh krivičnog gonjenja zavisi od toga da li se može dokazati podmićivanje.

Saopštenja

Neispunjene obaveze i prioriteti za borbu protiv korupcije

9. decembra 2023.

Međunarodni dan borbe protiv korupcije, 9. decembar, dobar je povod da se Skupština i Vlada koji će biti formirani posle predstojećih izbora, pozovu da konačno usvoje jedan od najefikasnijih mehanizama za borbu protiv korupcije – uvođenje nezakonitog bogaćenja, kao krivičnog dela, u Krivični zakonik.

To je, naime predviđeno Konvencijom UN protiv korupcije (UNCAC), čija se ratifikacija obeležava kao Međunarodni dan borbe protiv korupcije. Postojeći mehanizam, na izgled sličan, koji je vlast predstavljala kao rešenje za problem korupcije - Zakon o utvrđivanju porekla imovine i posebnom porezu - ne predviđa prioritetsnu proveru imovine nosilaca javnih funkcija. Štaviše, ovaj zakon, za dve i po godine primene, nije doneo bilo kakve vidljive rezultate.

Kako pokazuje nedavno objavljena analiza TS, iako je Srbija uglavnom uskladila svoje zakonodavstvo sa odredbama iz Konvencije UN u oblasti prevencije i oduzimanja nezakonite koristi, učinak u primeni tih mera i dalje nije zadovoljavajući. Na globalnom nivou, Transparency International, zajedno sa 100 drugih organizacija je prepoznao finansiranje izbornih kampanja kao oblast kojoj treba dati prioritet, predloživši pet mera Konferenciji zemalja potpisnica UNCAC, koja počinje za dva dana u Atlanti (SAD). Predložene mere bi trebalo da obezbede utvrđivanje krajnjeg izvora finansiranja stranaka, povećanje transparentnosti informacija o finansiranju, efikasniju kontrolu i međunarodnu saradnju.

Odličnu ilustraciju ispunjavanja međunarodnih obaveza Srbije u borbi protiv korupcije predstavlja juče objavljeni izveštaj GRECO (Grupa zemalja za borbu protiv korupcije), koji se odnosi na mere za borbu protiv korupcije u pravosuđu i parlamentu. Na prvi pogled, moglo bi se zaključiti da je reč o dobrim ocenama, jer se navodi da je deset preporuka ispunjeno u potpunosti a još tri delimično. Međutim, reč je o preporukama koje su date 2015, i koje je trebalo ispuniti do kraja 2016. godine, a ovo je peti[1] i poslednji put da GRECO ocenjuje šta je u tom pogledu učinjeno.

Tako, ni sedam i po godina nije bilo dovoljno da Narodna skupština izmeni Poslovnik, kako bi obezbedila veću transparentnost i bolje uredila donošenje zakona po hitnom postupku. Drugi zadatak koji nije ispunjen, odnosi se na „v.d. stanje“ u rukovođenju javnim tužilaštvima. Treća preporuka, koja ne samo da nije ispunjena, već neće ni biti do sledeće ustavne reforme, odnosi se na sastav Visokog saveta tužilaštva, gde je i dalje jedan od članova ministar pravde. Imajući to u vidu, ostaje nejasno kako će „Vlada nastaviti da radi na ispunjavanju preostalih preporuka“, kako je juče saopšteno povodom ovog izveštaja GRECO.

U izbornoj kampanji nejasna granica između države i stranke – oštar i koristan izveštaj ODIHR-a

19. decembra 2023.

Posmatračka misija ODIHR-a je već u preliminarom izveštaju istakla ne samo nedostatke zakonskih rešenja već i brojna ozbiljna kršenja zakona tokom kampanje i izbornog dana, među kojima su i problemi za koje Transparentnost Srbija već godinama predlaže konkretna rešenja.

U izveštaju Međunarodne misije za posmatranje izbora navodi se da su uočeni slučajevi kupovine glasova, fotografisanja listića i uticaja na birače za koga da glasaju, što su krivična dela. Iako su dokazi o mehanizmima kupovine glasova predstavljani i pre izbora, tužilaštvo ne samo da nije reagovalo, već je odgovornost prebacivalo na izborne komisije.

Pasivnost istražnih organa je rezultirala kršenjem zakona takvih razmera da krivična dela nisu skrivana čak ni od međunarodnih posmatrača koji su obilazili pojedina izborna mesta. Oni su, između ostalog, uočili najmanje devet slučajeva kupovine glasova, 22 birača koji su fotografisali svoje glasačke listiće i 20 pokušaja uticaja na birače za koga da glasaju.

Pored podsećanja na brojna pitanja koje je Srbija trebalo da reši na osnovu ranijih preporuka ODIHR-a, sada se u izveštaju pominju i novi problemi. Jedan od njih je mogućnost da birači menjaju mesto prebivališta kako bi glasali na lokalnim izborima u više mesta, kada se izbori ne održavaju svuda istovremeno.

U vezi sa finansiranjem kampanje i zloupotrebom javnih resursa, nalazi ODIHR-a se u velikoj meri podudaraju sa onim na šta ukazuje i za šta se zalaže TS. To su uvođenje ograničenja troškova kampanje, da bi se umanjila neravnopravnost učesnika na izborima i regulisanje potrošnje „trećih lica“, kao mehanizma za zaobilazanje pravila za finansiranje kampanje.

ODIHR navodi da im je ukazano na masovnu predizbornu podelu novca građanima, posebno ranjivim grupama sa niskim primanjima. TS godinama ukazuje da bi ovakvu „legalizovanu“ kupovinu glasova trebalo zakonom zabraniti, kao što je učinjeno u nekoliko zemalja regiona, koje su se suočavale sa sličnom praksom.

U Izveštaju se naglašava da je u kampanji dominirao aktuelni predsednik, a da su je obeležili jaka polarizacija, agresivna retorika, diskreditovanje ličnosti, verbalno nasilje i zapaljivi govor. Osnovne slobode u kampanji, prema oceni ODIHR-a, narušene su pristrasnošću u medijima, pritiscima na zaposlene u javnom sektoru i zloupotrebom javnih resursa. Odnos prema javnom sektoru i javnim resursima učinio je „granicu između države i stranke nejasnom“.

Podseća se da su nerešena „ključna pitanja“ iz prethodnih izbornih ciklusa - zloupotrebe javne funkcije i državnih resursa, te razdvajanje javnih funkcija od aktivnosti tokom kampanje, odnosno „funkcionerska kampanja“. TS se zalaže da se ovi problemi reše jasnim zakonskim zabranama usmerenim na funkcionere, umesto parcijalnih rešenja koja se odnose na pojedine medije i koja su u praksi sa lakoćom izigravana.

Kontrola poštovanja pravila koja i sada postoje za javne funkcionere bila je, po oceni TS neadekvatna, a i ODIHR je u svom izveštaju ukazao na nedostatke u ovoj oblasti. Tako se navodi da je „odsustvo javne intervencije Agencije za sprečavanje korupcije u vezi sa zloupotrebom javnih funkcija umanjilo odvratajuće dejstvo njenih sankcija“..

Upozorenje na pokazatelje ozbiljnih povreda u vezi sa izborima

20. decembra 2023.

Državni organi u Srbiji bi, bez dodatnog odlaganja, trebalo da utvrde da li je vladajuća partija zloupotrebila javne institucije i resurse i da li je organizovala kupovinu glasova u cilju pobeđe na izborima održanim 17. decembra, saopštila je danas Transparency International. Javno tužilaštvo i Agencija za sprečavanje korupcije (ASK) trebalo bi da promptno reaguju na sumnje u neregularnosti, za koje su objavljivani dokazi i pre i na dan izbora, budući da su to do sada propustili da učine.

Međunarodne institucije i ekspertske organizacije dosledno ističu potrebu da se vlasti u Srbiji posvete izgradnji okruženja koje omogućava pravične izbore. To podrazumeva ograničavanje mogućnosti za zloupotrebu službenog položaja i javnih resursa i uticaja na birače, uključujući i njihovo podmićivanje. Umesto da preduzmu odlučne mere kako bi poboljšali pravni okvir u kojem se održavaju izbori i njegovu primenu, Vlada i predsednik Srbije su na nedavnim izborima bili uključeni u još širi spektar aktivnosti koje su mogle uticati na birače.

Međunarodna misija za posmatranje izbora OSCE – ODIHR (OEBS – KDILJP) u svom izveštaju ukazuje na jasne primere kupovine glasova, narušavanja tajnosti glasanja i uticaja na odluku birača, pojave, koje predstavljaju krivično delo. U izveštaju se takođe ukazuje na neke nove vidove mogućih zloupotreba, poput promene prebivališta birača radi učešća na lokalnim izborima u određenom gradu. Uprkos tome što su domaće civilno društvo, mediji i građani ukazivali na ova i druga sporna pitanja koja se pominju u izveštaju ODIHR, javno tužilaštvo, kao nadležni organ, nije odgovorilo na javno iznete pritužbe i prateće dokaze.

„U odsustvu pravila koja bi na smislen način uredila šta javni funkcioneri mogu da rade u tom svojstvu u periodu pred izbore, vladajuće stranke su se i na ovim izborima uveliko predstavljale kroz ‘funkcionersku kampanj’, to jest, promotivne aktivnosti državnih i lokalnih funkcionera. Takve aktivnosti su sada, u proseku, bile čak četiri puta učestalije nego u novembru i decembru prošle godine, kada nije izbora. U kampanji je dominantno bio zastupljen predsednik Srbije, pri čemu, u brojnim slučajevima, iz njegovih javnih nastupa nije bilo jasno da li nastupa ispred državnog organa ili izborne liste čiji je bio nosilac, iako je po zakonu bio u obavezi da to predoči na nedvosmislen način. U tom pogledu najviše zabrinjava propust Agencije da reaguje na adekvatan način, uprkos veoma jasnim dokazima,“ – izjavio je Nemanja Nenadić, programski direktor Transparentnosti.

Na nedavno održanim izborima, već duže vreme prisutan jaz u mogućnosti učesnika izbora da se predstave biračima, dodatno je pojačan. Prema nalazima monitoringa koji je sprovedla Transparentnost Srbija, udeo izborne liste koju je predvodila Srpska napredna stranka u političkom oglašavanju na televizijskim stanicama bio je čak 80%. To je značajno više nego na prošlogodišnjim izborima, kada je takođe zabeležena velika nesrazmera u ulaganjima SNS (60%) naspram svih ostalih stranaka. To je još jedan od

pokazatelja da bi radi pravičnosti izbora u Srbiji trebalo postaviti ograničenje vrednosti izborne kampanje, kakvo postoji u većini razvijenih demokratija, a što je preporučio i ODIHR. Takođe, kako bi se sprečilo zaobilaženje zakonskih pravila za finansiranje kampanje, neophodno je doneti pravila za kampanje koje vode treća lica.

François Valérian, predsednik Transparency International, je izjavio: “Pozivamo vlasti u Srbiji, a naročito javno tužilaštvo i antikorupcijsku agenciju, kao i pravosudne organe, da ispune svoje zakonske obaveze i da adekvatno istraže i kazne sve nezakonitosti. Ukoliko bi to propustili da urade, dodatno bi se podrilo poverenje građana u institucije i doveli bi se u pitanje pravičnost postupka izbora i legitimnost rezultata.”

Inicijative i analize

TS poziva MUP i VJT da objave dodatne informacije o svom postupanju u vezi sa izbornim nepravilnostima

26. decembra 2023.

Informacije koje su javnosti predstavili Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave, kao i Više javno tužilaštvo u Beogradu, povodom tvrdnji o nezakonitosti u biračkom spisku i kupovini glasova, nisu dovoljne da otklone javno iznete sumnje.

Transparentnost Srbija je zato pozvala MUP i VJT u Beogradu da objave dodatne podatke o svom postupanju i evidencijama koje vode.

Kada je reč o MUP, objavljivanje informacija o ukupnom broju građana koji su na određeni dan imali prebivalište u Beogradu pred ove izbore i u prošlosti, nije dovoljna da otkloni sumnje u to da su neki građani fiktivno menjali prebivalište da bi učestvovali na izborima u glavnom gradu.

Zato bi MUP trebalo da objavi podatke iz kojih se može videti datum i opština prijave i odjave prebivališta svakog punoletnog lica, ali bez ličnih imena i JMBG. Pretragom tih podataka svako bi mogao da utvrdi da li je u periodu pred ove ili neke ranije izbore došlo do pojačane migracije birača u mesta u kojima se održavaju lokalni izbori i u kojoj meri.

MUP bi trebalo da obavesti građane o tome u koliko slučajeva je vršio proveru ispunjenosti uslova za prijavu promene prebivališta. U inicijativi MUP, Transparentnost je takođe ukazala da su sumnje u fiktivno preseljenje birača javno iznete ne samo kada je u pitanju Beograd, već i opština Surdulica.

Povodom javno iznetih tvrdnji da pojedina lica imaju prijavljena aktivna prebivališta i na teritoriji Srbije i drugih država, što je nezakonito, TS je zatražila od MUP da dostavi informacije o tome da li prilikom upisa prebivališta vrši proveru ispunjenosti uslova i na koji način proverava da li isto lice ima aktivno prebivalište i na teritoriji druge države.

Iz saopštenja Višeg javnog tužilaštva u Beogradu može se zaključiti da to tužilaštvo, kao ni osnovna javna tužilaštva iz Beograda, ni u jednom slučaju nisu na sopstvenu inicijativu istraživali da li je učinjeno neko krivično delo u vezi sa decembarskim izborima. Naime, u tom saopštenju je objavljen samo pregled podnetih krivičnih prijava koje su tužilaštvima podnosila druga lica. Ukoliko je to zaista slučaj, tužilaštvo nije ispunilo jednu od svojih zakonskih obaveza – da „preduzme krivično gonjenje kada postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti“. Takvi osnovi sumnje, pa i više od toga, bili su dostupni tužilaštvu iz medijskih objava tokom izborne kampanje.

Transparentnost je VJT u Beogradu ukazala na dva takva slučaja, u kojima je tužilaštvo trebalo da reaguje ne čekajući krivičnu prijavu. Prvi se odnosi na slučaj kada je grupa stanovnika Novog Beograda zajedno sa kandidatom za narodnog poslanika Dejanom Tomaševićem, javno ponudila svoj glas njegovoj izbornoj listi u zamenu za asfaltiranje lokalnog puta. Drugi slučaj odnosi se na objavljene snimke koji pokazuju da su pojedina lica angažovana u Kol-centru SNS bila uslovljena dobijanjem posla time da glasaju za tu stranku

na izborima i da o tome dostave dokaz. Da stvar bude čudnija, u ovom drugom slučaju je, prema javno dostupnim informacijama, dvoje kandidata za narodne poslanike podnelo i krivičnu prijavu. Međutim, ta prijava i postupanje po njoj se uopšte ne pominje u saopštenju beogradskog VJT.

Preuzmite [dopis TS MUP-u](#)

Preuzmite [dopis TS VJT](#).

Konferencije

Prvi nalazi o finansiranju kampanje 2023.

4. decembra 2023.

Srbija je ušla u novi izborni proces, a da nije rešen ni jedan od problema u oblasti finansiranja kampanje i sprečavanja zloupotrebe javnih resursa. Štaviše, nije bilo ni pokušaja da se odgovori na preporuke ODIHR i Venecijanske komisije, koje su date posle prethodnih izbora, a kamoli da se to učini „u konsultativnom procesu i značajno pre raspisivanja izbora“, kao što je napisano u tim preporukama. Pred ove izbore nije bio organizovan čak ni međupartijski dijalog, koji je pred izbore 2020. i 2022. doneo pojedine izmene koje su imale veoma mali efekat na unapređenje stanje u ovim oblastima, izjavio je programski direktor TS Nemanja Nenadić na predstavljanju prvog preseka monitoringa izborne kampanje..

Srbija je, podsetio je Nenadić, i dalje jedna od retkih zemalja u regionu u kojoj nije postavljen zakonski maksimum potrošnje po jednoj izornoj listi. Nije promenjen način raspodele novca koji se dodeljuje iz budžeta. Mehanizmi zloupotrebe javnih resursa, koje ODIHR ocenjuje kao nedelotvorne, nisu poboljšani. Nije promenjen koncept „preliminarnih izveštaja“ iako se pokazalo da ne obezbeđuju

dovoljnu transparentnost finansiranja dok kampanja traje. ODIHR je zatražio da Agencija bude zakonom obavezna da pravovremeno i proaktivno utvrdi kršenje propisa i da o tome donese formalne odluke, ali ni to nije učinjeno. I dalje ne postoje pravila za finansiranje kampanje „trećih lica“, to jest, onih koji na izborima ne učestvuju. Nije ništa učinjeno da sankcije budu efikasnije i odvraćajuće.

Specifičnost ovih izbora jeste to što se održavaju istovremeno i u 65 (od ukupno 145) gradova i opština. Tim lokalnim samoupravama rukovode u međuvremenu „privremeni organi“, koji bi smeli da obavljaju samo „tekuće i neodložne poslove“, ali ti pojmovi nisu bliže definisani, usled čega se arbitrarno tumače u praksi.

Izborna kampanja je takođe počela sa nerazjašnjenim veoma bitnim pitanjima od značaja za finansiranje stranaka, koja su otvorena u međuvremenu. To se pre svega odnosi na masovno korišćenje društvenih mreža u korist vladajuće stranke, u čemu su, prema navodima kompanije „META“, učestvovali ne samo stranački aktivisti, već i zaposleni u javnom sektoru, nakon čega je veliki broj takvih naloga ta kompanija ukinula. „Botovanje“ u zamenu za posao u javnom sektoru je direktno potvrdila jedna od učesnica (Jovana Brajović iz Surdulice), ali nije poznato je vršena istraga čak ni u tom konkretnom slučaju.

Za finansiranje kampanje iz budžeta je predviđeno oko 9,7 miliona evra za republičku i oko 638.000 evra za beogradsku kampanju, ali suštinski nije ograničeno koliko će ko potrošiti, izjavila je Miša Bojović.

TS je posmatrala i televizijsko oglašavanje, na stanicama sa nacionalnom frekvencijom i nekim kablovskim. Postoji obaveza da se objave tarife za izborni program. Prošle godine skoro svi su to objavili dok ove godine Superstar, Kurir i Klasik nisu objavile cene, rekla je Bojović.

Ona je dodala da je lista koja nosi ime Aleksandra Vučića do sada potrošila oko 1,95 miliona evra za TV oglašavanje..

Ona je ukazala i da zakon ne poznaje "zakupljene termine" – po zakonu, političko oglašavanje ne bi smelo da prekorači dozvoljeno vreme (12 minuta po jednom satu za komercijalne TV stanice) . TV Happy jedina od posmatranih TV stanica u objavljenom cenovniku nudi ZAKUPLJENE TERMINE (po ceni od 2,000 evra/min), uz uslov da oni traju najmanje 15 minuta. Na izborima 2022. se ispostavilo da je nekoliko TV stanica omogućavalo zakupljene termine, koji su naplaćivani po tarifama koje nisu bile objavljene

Zlatko Minić ukazao je da je specifičnost ovogodišnje kampanje što Aleksandar Vučić nije kandidat, nije ni predsednik SNS, „običan“ član, ali se kampanja zasniva na njemu i gotovo isključivo na njemu. Vučić i SNS dominiraju u izbornoj kampanji i to primenjujući četiri mehanizma.

Jedan od tih mehanizama je funkcionerska kampanja - promotivne aktivnosti javnih funkcionera koje omogućavaju

prisustvo u medijima van izbornih blokova. Minić je odsetio da TS definiše funkcionersku kampanju kao promotivne aktivnosti funkcionera u vreme izborne kampanje. Ona ne predstavlja, sama po sebi, kršenje zakona, propisima nije regulisana, izuzev što je određenim medijima (samo elektronskim) zabranjeno da u određenom periodu (30 dana pre izbora) izveštavaju o određenim aktivnostima (samo otpočinjanje izgradnje i otvaranje objekata) određenih funkcionera (samo onih koji su kandidati na izborima). U dosadašnjem toku kampanje TS je uočila kako se ovo ograničenje izbegava - umesto otvaranja radova ili objekata, funkcioneri, koji su istovremeno kandidati, obilaze gradilišta ili ranije otvorene objekte, pa čak i lokacije na kojima bi u budćnosti trebalo da počnu radovi.

Drugi mehanizam je dodatno medijsko prisustvo kroz gostovanja i brojnih izjava i direktnih uključenja funkcionera, posebno onih najviših i Aleksandra Vučića, u programe TV stanica.

Specifičnost, a to je treći mehanizam, jesu i stranački skupovi liste oko SNS-a, na kojima se Aleksandar Vučić pojavljuje u svojstvu predsedika Srbije, govori o pitanjima iz nadležnosti predsednika, ali i stranačkim pitanjima, kritikuje opoziciju i hvali učinak vlasti, odnosno SNS-a.

Konačno, jedan od glavnih faktora u ovoj kampanji je podela novca raznim kategorijama građana, što je Minić označio kao kupovinu glasova. Novac se deli bez obrazloženja. Naime, ono što se saopštava, da se deli jer ima novca u budžetu nije obrazloženje već pokazatelj da je budžet loše planiran i da je uzeto od građana i privrede više nego što je bilo potrebno ili da smo se bespotrebno zaduživali.

Minić je predstavio rezultate monitoringa funkcionerske kampanje - za posmatrani uzorak broj promotivnih aktivnosti je povećan 4 puta u odnosu na isti period prošle godine, kada nije bilo izbora. Rekord je Goran Vesić, koji je za 32 dana kampanje imao 37 promotivnih aktivnosti.

Aleksandar Vučić dominirao je i na naslovnim stranicama štampe. U prvih mesec dana kampanje pojavio se 204 puta, od toga 166 u pozitivnom kontekstu. U negativnom se pojavljivao sam na naslovnim stranicama Danasa i Nove. Drugi na listi je Dragan Đilas sa 41 pojavljivanjem, od toga 40 u negativnom kontekstu. Zbirno Vučić i svi ostali sa njegove liste imaju 337 pojavljivanja na naslovnicama, od toga 271 u pozitivnom kontekstu, a Đilas i lista Srbija protiv nasilja 92, od toga 77 u negativnom kontekstu.

Preuzmite [prezentaciju sa svim podacima](#)

Monitoring izborne kampanje - drugi presek

14. decembra 2023.

Transparentnost Srbija predstavila je nalaze iz monitoringa izborne kampanje. Reč je o drugom preseku. Analizirani su troškovi izborne kampanje, preliminarni izveštaji, funkcionerska kampanja, pojavljivanje političkih aktera na naslovnim stranicama štampe i zloupotreba javnih resursa u kampanji.

Izbornu kampanju obeležilo je korišćenje državnih resursa u službi promocije liste okupljene oko SNS. Tu je pre svega reč o podeli novca raznim kategorijama građana, u vrednosti od gotovo 400 miliona evra, ali i intenzivnoj funkcionerskoj kampanji.

Državni organi nisu uradili posao i nismo videli postupanje po prijavama za neke od očiglednih primera kršenja zakona koje smo uočili i za koje smo podnosili prijave. Agencija za suzbijanje korupcije nije obezbedila jasno razdvajanje javne i partijske funkcije u kampanji, ni pokretanjem postupaka po službenoj dužnosti, a pojedinim odlukama je otvorila vrata kršenju pravila o finansiranju kampanje. Javno tužilaštvo nije ništa učinilo da bi otklonilo sumnje u podmićivanje birača, ni pre ni tokom izborne kampanje.

Aleksandar Vučić dominirao je u kampanji, nastupajući kao predsednik, ne samo u brojnim gostovanjima u medijima i direktnim uključenjima u centralni informativne emisije javnog servisa i komercijalnih stanica sa nacionalnim frekvencijama (osam samo u poslednjih sedam dana kampanje), već se i na mitinzima SNS-a pojavljivao u svojstvu predsednika Srbije. Njegova dominacija, ali i izrazito negativan tretman opozicije, vidljivi su i u izveštaju o naslovnim stranicama dnevne štampe. Podaci koje je TS prikupila o TV oglašavanju, kao i podaci iz preliminarnih izveštaja ukazuju da će ova kampanja, iako se održavaju samo parlamentarni izbori, biti skuplja od prošlogodišnje kada su bili i parlamentarni i predsednički izbori.

Novac i oglašavanje - preliminarni izveštaji

Rok za podnošenje preliminarnih izveštaja o troškovima kampanje bio je 10.12.2023. (sa stanjem zaključno sa 2.12.2023). Agencija ima rok za objavljivanje tih izveštaja od tri dana. Zaključno sa 14. decembrom u 9h, objavljeni su izveštaji za 11 lista. Podneto je nekoliko izveštaja, za koje je upisano da se odnose na parlamentarne izbore, ali su u stvari vezani za lokalni nivo.

Nisu podneli izveštaje ili oni makar nisu objavljeni: Koalicija Stranka pravde i pomirenja i Demokratskog saveza Hrvata Vojvodine; Stranka demokratske akcije; Zajedno za budućnost i razvoj – Koalicija za mir i toleranciju; Koalicija „Dobro jutro Srbijo“ (podnet je izveštaj bez podataka od strane Demokratske unije Roma, koji ne sadrži podatke ni o prihodima, ni o troškovima); Manjinska lista „Politička borba Albanaca se nastavlja“; Lista „Čedomir Jovanović – mora drugačije“; „Albanska demokratska alternativa – Ujedinjena dolina“

Jedanaest lista koje je podnelo izveštaje prijavilo je ukupne troškove u vrednosti od 473,218,741 din (oko 4 miliona evra), što je značajno više nego za predsedničke i parlamentarne izbore iz 2022 zajedno (331,2 miliona dinara ili 2,8 miliona evra). Pored toga, lista SNS je prijavila i značajne avanse, ali samo u napomenama (nisu uključeni u zbir – oko 43 miliona dinara za bilborde i 281 miliona dinara za TV oglašavanje). Ako se i to uzme u obzir, prijavljeni troškovi kampanje bez poslednje dve nedelje iznos oko 800 miliona dinara (oko 6,8 miliona evra).

To je jedna od najsnažnijih indicija da bi ovogodišnja izborna kampanja mogla biti skuplja od prošlogodišnje. Međutim, isto tako, prijavljivanje većih troškova može biti i posledica preciznijih uputstava koje je u vezi sa izradom ovih izveštaja dala Agencija za sprečavanje korupcije.

S druge strane, ove godine, 11 lista prijavilo je relativno sličan prihod prošlogodišnjem zbiru (oko 277 miliona dinara (2,35 miliona evra), nepunih šest miliona dinara više nego u 2022 (271,7 dinara). To pokazuje da je većina učesnika izbora u situaciji da veći deo troškova kampanje ugovara sa odloženim plaćanjem, čekajući budžetske dotacije i da do poslednjeg časa odlaže one vidove kampanje kod kojih je uplata avansa uslov za oglašavanje (većina komercijalnih TV stanica).

Da preliminarni izveštaji o troškovima kampanje mogu da navedu na pogrešne zaključke zbog različite metodologije upisivanja i ove godine, najbolje se može videti iz činjenice da je lista Ivica Dačić – Premijer Srbija prijavila bezmalo 189 miliona dinara troška, što je za oko 42 miliona dinara veći prijavljeni trošak

nego u slučaju liste „Aleksandar Vučić – Srbija ne sme da stane“. Tek kada se troškovima pridruže i prijavljeni avansi SNS, dobija se realnija slika.

Treća po visini prijavljenih troškova kampanje je koalicija Zavetnika i Dveri sa 71,8 miliona dinara a zatim Srbija na zapadu (da se struka pita) sa 24,3 miliona dinara i Ruska stranka, sa preko 19 miliona dinara.

Kao i prošle godine, u gotovo svim izveštajima ima nepotpunih prikaza troškova i brojnih situacija gde troškovi nisu prikazani po stavkama, već zbirno. SRS je naveo samo troškove prikupljana potpisa i lista Glas iz Naroda – prof. Nestorović samo troškove promocije i zakupa prostora.

Trošak koji je prijavila lista A.Vučić – Srbija ne sme da stane (146 miliona dinara) ove godine je za oko 40 miliona veći u odnosu na zbirni trošak parlamentarne i predsedničke kampanje ove stranke 2022. Stvarni troškovi su verovatno veći – na primer, za miting u Beogradu, održan 2.12.2023, koji je trebalo obuhvatiti ovim izveštajem, nisu uopšte prijavljeni troškovi prevoza učesnika. Takođe, ni iz jedne stavke izveštaja se ne može zaključiti da su prijavljeni troškovi u vezi sa radom Kol-centra o kojima je izvestio CINS.

Za promo materijale 11 lista prijavilo je trošak 168 miliona dinara, dok je lani ovaj trošak za oba nivoa izbora bio 123,3 miliona. Za bilbord kampanju 4 liste prijavile su 23,7 miliona dinara (duplo manje od prošlogodišnjeg zbira), najviše koalicije NADA – preko 10 miliona, i Dveri i Zavetnici – bezmalo 8 miliona. I jedni i drugi naveli su samo trošak zakupa prostora za plasiranje bilborda, bez drugih specifikacija. SNS lista, koja ima prijavljenih 15 bilborda, navela je cenu samo za jedan (805 hiljada dinara, za zakup prostora za isticanje), dok je za sve ostale navedeno da je plaćeno avansno ali se ne navodi koliko i kada pa samim tim nije ni uračunato. Prošle godine je SNS trošak za bilborde, ukupno prijavljen za oba nivoa izbora u preliminarnom izveštaju iznosio više od 10 miliona dinara.

Koalicija „Srbija protiv nasilja“ dala je zbirno troškove promo materijala (skoro 7 miliona dinara) bez ikakve dalje specifikacije (koji materijal, količina, distribucija, itd), dok su detaljno prikazani troškovi javnih događaja, overe potpisa i reprezentacije.

Troškovi oglašavanja ove godine iznose oko 167 miliona din (1,4 miliona evra), i viši su za oko oko 55 miliona dinara od prošlogodišnjih zbirnih (oko 113 miliona dinara). Oglašavanje na TV stanicama prijavile su svega četiri liste (SPS, SNS, SVM i Ruska str) u vrednosti od oko 122 miliona dinara (prošle godine 53 miliona dinara). Prijavljeni troškovi za TV oglašavanje su 124,5 miliona dinara, skoro 2,5 puta više nego lani zbirno (53,166,138 din). Zanimljivo je da su SNS i koalicija Nacionalno okupljanje sve troškove za TV oglašavanje (kao i za radio) prijavili kao zakupljene termine, iako je u stvari reč o emitovanju oglasa.

U ostale troškove kampanje, liste su prijavile 91 milion dinara, od čega na overu potpisa otpada 11,7 miliona. Troškove istraživanja javnog mnjenja prijavila je samo koalicija Dvera i Zavetnika, bezmalo 3 miliona dinara. Ipak, malo je verovatno da drugi učesnici u kampanji nisu imali ovu vrstu troškova Sredstva sa računa stranke prebacilo je sedam političkih subjekata, od kojih SNS 520 a SPS 79 miliona dinara. Priloge fizičkih lica prijavili su samo SPS, 26 miliona dinara (prošle godine 80 miliona) i Ruska stranka (500.000 din)

Svi navedeni podaci jasno pokazuju da preliminarni izveštaji, iako im je kvalitet unapređen, ne obezbeđuju adekvatnu predstavu građanima o tome koliko stranke troše u kampanji dok ta kampanja još uvek traje i

da bi i u Srbiji (kao npr. u Češkoj), trebalo uvesti sistem transparentnih računa, koji omogućavaju uvid u prihode i rashode na dnevnom nivou.

Funkcionerska kampanja

Broj promotivnih aktivnosti, za 19 funkcionera iz uzorka, veći je 4,3 puta (330%) tokom 43 dana kampanje nego u istom periodu prošle godine, kada nije bilo kampanje. Istovremeno je ukupan broj aktivnosti, što uključuje i sastanke, skupove i konferencije, putovanja u inostranstvo i saopštenja veći samo 13%.

Najviše promotivnih aktivnosti imao je Goran Vesić, više od jedne dnevno – 51, Aleksandar Šapić imao je 43, a Darija Kisić Tepavčević 32. Najveći procentualni rast, u odnosu na isti period pre godinu dana, ima Vesić (1294%), Aleksandar Martinović 884% i Darija Kisić Tepavčević 774%. Vučić je imao 13 promotivnih aktivnosti (103% više).

Funkcionerske aktivnosti po kategorijama - kampanja 2023 (prva 43 dana)						
	Prosečan broj aktivnosti tokom 43 dana van kampanje u 2022		Broj aktivnosti tokom prvih 43 dana kampanje 2023		Rast broja promotivnih aktivnosti u odnosu na 2022**	Rast broja ukupnih aktivnosti u odnosu na 2022**
	*promotivne	ukupno	*promotivne	ukupno		
*kategorije aktivnosti:						
Aleksandar Vučić	6.4	63	13	51	103%	-19%
Ana Brnabić	7.3	45	5	38	-32%	-15%
Vladimir Orlić	0	27	7	23	NA	-16%
Siniša Mali	0.9	16	7	19	665%	22%
Miloš Vučević	7.3	43	15	29	105%	-33%
Irena Vujović	6.4	15	9	10	41%	-32%
Goran Vesić	3.7	24	51	71	1294%	198%
Tomislav Momirović	2.7	15	9	15	228%	2%
Aleksandar Martinović	1.8	10	18	26	884%	158%
Bratislav Gašić	4.6	31	23	29	403%	-7%
Danica Grujičić	3.7	16	19	34	419%	119%
Nikola Selaković	5.5	20	12	19	119%	-6%
Darija Kisić Tepavčević	3.7	16	32	37	774%	125%
Dubravka Đedović	3.7	29	14	31	283%	6%
Maja Popović	0.9	19	7	17	665%	-12%
Aleksandar Šapić	5.5	22	43	73	683%	232%
	68	509	291	575	330%	13%

* 1 - Promotivne aktivnosti (posete firmama, školama, bolnicama, sudovima, otvaranje fabrika, gradilišta, sajmova, potpisivanja ugovora i memoranduma o izgradnji i ulaganju, stipendiranju, predstavljanje planova izgradnje, uručenje stipendija, pomoći i poklona, razgovor sa građanima, radnicima, prijem donacija, podela donacija)

** Obračunato za funkcionere koji su imali bar 5 promotivnih aktivnosti tokom kampanje u 2023

Napomena: Broj aktivnosti u 2022 obračunat je za 47 dana, koliki je period kampanje i izborne tišine ove godine, i preračunat na 43 dana, otud decimalni brojevi.

Politički akteri na naslovnim stranicama dnevne štampe

Aleksandar Vučić ima 273 pojavljivanja na naslovnim, od toga 91 kao glavna tema i u 85% slučajeva u pozitivnom tonu. Vučić i ostali sa liste okupljene oko SNS imaju ukupno 462 pojavljivanja, u 83% predstavljeni pozitivno. Na drugom mestu po broju pojavljivanja je Dragan Đilas sa 65, od toga 92% u negativnom tonu. Đilas i svi ostali sa liste Srbija protiv nasilja imaju ukupno 145 pojavljivanja, od toga 79% u negativnom tonu. Svi ostali imaju značajno manje brojeve - SPS-JS se pojavljuju 39 puta, Dveri-Zavetnici 26, Nada za Srbiju 12, niko drugi više od 10 puta.

Positivan ton na naslovnim stranicama: 100% imaju LSV (5), SVM (3), Čedomir Jovanović (2), Ugljanin i SDA (2), Zukrolić i Žigmanov (2), Lista Koalicija za mir i toleranciju (2), Glas iz naroda – Nestorović (2) i Ruska stranka (1) 88% imaju Vuk Jeremić i Narodna stranka (ukupno 8), 83% imaju Vučić i SNS (ukupno 462), 78% imaju Tadić i Radulović (ukupno 9), 63% SRS (ukupno 8), 54% SPS-JS (ukupno 39)

Negativan ton na naslovnim stranicama: 83% ima Nada za Srbiju (ukupno 11), 79% ima Srbija protiv nasilja (ukupno 145), 65% Dveri-Zavetnici (ukupno 26).

 Monitoring naslovnih stranica za period 2.novembar - 13. decembar Daily newspapers' front pages monitoring November 2nd - December 13th												
tone: positive/neutral/negative	Ukupno na naslovnim Front pages appearance total				Od toga kao glavna tema Major story				Procenat od ukupnog pojavljivanja Total's percentage			
	+	0	-		+	0	-		+	0	-	
Aleksandar Vučić	228	7	33	268	70	2	15	87	85.1%	2.6%	12.3%	
Ostali iz SNS, sa liste SNS	141	2	38	181	33	2	14	49	77.9%	1.1%	21.0%	
Dragan Đilas	4	0	58	62	1	0	28	29	6.5%	0.0%	93.5%	
Ostali sa liste Srbija protiv nasilja	23	0	51	74	2	0	17	19	31.1%	0.0%	68.9%	
Ivica Dačić	11	0	2	13	1	0	0	1	84.6%	0.0%	15.4%	
Dragan Marković Palma	1	0	0	1	0	0	0	0	100.0%	0.0%	0.0%	
Ostali sa liste SPS-JS	8	1	15	24	0	0	4	4	33.3%	4.2%	62.5%	
Boško Obradović	4	0	4	8	0	0	1	1	50.0%	0.0%	50.0%	
Milica Đurđević Stamenkovski	0	0	6	6	0	0	0	0	0.0%	0.0%	100.0%	
Ostali Dveri-Zavetnici	4	1	5	10	0	0	0	0	40.0%	10.0%	50.0%	
SRS	5	3	0	8	0	1	0	1	62.5%	37.5%	0.0%	
Miloš Jovanović	1	0	7	8	0	0	2	2	12.5%	0.0%	87.5%	
Ostali sa liste Nada za Srbiju	1	0	2	3	0	0	0	0	33.3%	0.0%	66.7%	
Tadić, Radulović i lista DJB-SDS	7	0	2	9	1	0	0	1	77.8%	0.0%	22.2%	
Vuk Jeremić i Narodna stranka	7	0	0	7	1	0	0	1	100.0%	0.0%	0.0%	
SVM	3	0	0	3	0	0	0	0	100.0%	0.0%	0.0%	
LSV	5	0	0	5	0	0	0	0	100.0%	0.0%	0.0%	
Ugljanin i SDA	2	0	0	2	0	0	0	0	100.0%	0.0%	0.0%	
Zukrolić i Žigmanov	2	0	0	2	0	0	0	0	100.0%	0.0%	0.0%	
Lista Koalicija za mir i toleranciju	2	0	0	2	0	0	0	0	100.0%	0.0%	0.0%	
Čedomir Jovanović	2	0	0	2	0	0	0	0	100.0%	0.0%	0.0%	
Glas iz naroda - Nestorović	2	0	0	2	0	0	0	0	100.0%	0.0%	0.0%	
Ruska stranka	1	0	0	1	0	0	0	0	100.0%	0.0%	0.0%	

Mediji

Podmićivanje birača i nezakonito finansiranje kampanje kao krivična dela

OVP, Nemanja Nenačić, 20. decembra 2023.

Preporuka ODIHR po kojoj ništa nije rađeno

Srbija je novembra 2023. godine ušla u još jedan izborni ciklus, a da nije unapredila mnoge bitne propise na osnovu preporuka ODIHR-a (Kancelarija OEBS-a za demokratiju i ljudska prava – KDILJP) nakon prethodnih izbora. Jedna od preporuka koje je trebalo realizovati glasi:

Da bi se obezbedilo poštovanje načela pravne sigurnosti i odgovornost za finansiranje kampanje, potrebno je dalje revidirati zakonodavstvo kako bi se otklonili nedostaci i primenile prethodne preporuke KDILJP-a i GRECO-a, uključujući eksplicitnu regulaciju kampanje koju sprovode treće strane i odredbe o efikasnim, proporcionalnim i destimulativnim sankcijama za kršenja i neadekvatno izveštavanje. Da bi se omogućila efikasna primena, Krivični zakon treba uskladiti sa Zakonom o finansiranju političkih aktivnosti.

U vezi sa samom preporukom, čini se da „Krivični zakonik“ nije jedino mesto na kojem su intervencije bile potrebne. Naime, da bi se efikasno gonilo krivično delo koje je propisano u vezi sa nezakonitim finansiranjem kampanje, daleko potrebnije su bile izmene dva druga propisa – Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije i Zakonika o krivičnom postupku. Kad je reč o Krivičnom zakoniku, verovatno nije bilo potrebno usklađivanje sa Zakonom o finansiranju političkih aktivnosti, već nešto drugo – premeštanje krivičnog dela iz posebnog zakona u KZ, ali i značajno unapređenje norme kojom je propisano to krivično delo. Sve to je bilo lako utvrditi da je ikada otvorena diskusija o tome kako da se ispuni ova preporuka ODIHR-a, što nije učinjeno u periodu između dva izbora. Taj propust je utoliko veći, zato što je poznato da već dugo traju pripreme za izmene ključnih krivičnopравниh propisa.

Šta ne valja sa definicijom bezimenog krivičnog dela?

Sa stanovišta jedinstva pravnog poretka poželjno je da sva krivična dela budu propisana u Krivičnom zakoniku, što sada nije slučaj. U Zakonu o finansiranju političkih aktivnosti, u članu 40, propisano je krivično delo kojem zakonodavac nije nadenuo čak ni ime. Iako je ZFPA formalno nov zakon (iz 2022), odredba je u ovom delu bila istovetna i 2011, kada je prvi put donet zakon pod tim nazivom.

Na osnovu prvog stava moglo bi da se kazni lice koje „u ime i za račun političkog subjekta pribavi sredstva za finansiranje političkog subjekta“ protivno odredbama tog zakona, i to „u nameri da prikrije izvor finansiranja ili iznos prikupljenih sredstava“. Glavni nedostatak ovog zakonskog rešenja jeste to što kao osnov krivične odgovornosti predviđa tačno određena namera počinioca, koja je pritom pogrešno određena.

Namera za koju se može očekivati da postoji kod nezakonitih davanja jeste u stvari sasvim drugačija od one koja je inkriminisana. Kad je reč o davaocima nezakonitih priloga (npr. preko zakonskog maksimuma), to može biti želja da ostvare uticaj na donošenje odluka državnih organa i javnih funkcionera preko političke stranke iz koje ti funkcioneri dolaze. Kada je reč o političkom subjektu, namera je prikupljanje novca koji je potreban za sprovođenje aktivnosti. U oba slučaja, prikrivanje izvora i vrednosti finansiranja samo je način ili sredstvo da se do donacije dođe, a ne svrha nezakonitog poduhvata.

Drugi stav aktuelne odredbe propisuje veću kaznu u slučaju da su data ili primljena sredstva preko određenog iznosa i nije sporan. U trećem stavu je propisana kazna za lice koje „izvrši nasilje ili pretilost, dovede u neravnotežan položaj ili uskrati neko pravo ili na zakonu zasnovani interes fizičkom ili pravnom licu zbog činjenice da je dalo prilog političkom subjektu“. Ovo rešenje je manjkavo utoliko što predviđa kažnjavanje samo onih lica koja diskriminišu ili prete davaocima priloga. Međutim, u istoj situaciji se lako mogu naći i osobe koje nisu uopšte dale prilog političkom subjektu, već samo postoji ubeđenje o tome kod počinioca krivičnog dela. Takođe, jednako kao i davaoci priloga, ugroženi mogu biti i pružaoci usluga političkim subjektima.

Sve ove manjkavosti, pored brojnih drugih faktora, sigurno su uticale na to da broj formiranih predmeta bude zanemarljiv – u 2022. registrovane su svega dve krivične prijave, od kojih je jedna odbačena, a sudbina druge nije poznata.

Kao što sam na ovom mestu već pisao pre nekoliko godina (i gotovo isto toliko održanih izbora), iako nezakonito finansiranje stranaka predstavlja jedan oblik korupcije (kako bi se ostvario skriveni uticaj na poteze državnog organa), za njegovo gonjenje nisu zadužena posebna tužilačka odeljenja za borbu protiv korupcije i Tužilaštvo za organizovani kriminal, već tužilaštva opšte nadležnosti. Ne postoji ni mogućnost da se u istragama primene posebne tehnike (npr. prikriveni islednik, tajni nadzor komunikacija).

Kada se na sve to nadoveže hronično odsustvo javnih poziva i ohrabrenja da se ovo i druga krivična dela u vezi sa izborima prijavljuju, na primer, kroz promociju sigurnih telefonskih linija, internet aplikacija i upućivanja građana u zakonske odredbe, ne treba da čudi što je broj otkrivenih počinitelja nizak, a sumnje u raširenost nezakonitih praksi visoke.

Predlozi za poboljšanje

Transparentnost Srbija je mnogo puta pokušavala da utiče na rešavanje ovih problema, tokom javnih rasprava o zakonu, dijaloga o izbornim uslovima i prilikom izrade strateških antikorupcijskih dokumenata, za sada bez uspeha. Sa drugim kolegama iz koalicije prEUgovor, u maju 2022. smo dostavili Ministarstvu pravde predloge za izmenu i dopunu Krivičnog zakonika, uključujući i one koji se odnose na ovu oblast.

Pre svega smo predložili da se krivično delo imenuje i premesti u Krivični zakonik, na primer, kao novi član 156a, pod nazivom „Nezakonito finansiranje političkog subjekta“. Predložili smo da se krivično goni samo ono nezakonito davanje i primanje sredstava za politički subjekt koje prelazi određenu vrednost (npr. 50 hiljada dinara), jer trenutno nije postavljena nikakva granica. S druge strane, gonjenje većeg broja slučajeva bi omogućilo brisanje određene namere kao bitnog elementa krivičnog dela. Dovoljno bi bilo da postoji umišljaj, odnosno svest o tome da se čini nešto zabranjeno. Na primer, da daje prilog ili čini besplatnu uslugu neko ko na to nema pravo (npr. javno preduzeće, strana kompanija) ili da nominalni davalac priloga uplaćuje političkoj stranci tuđe pare. Nezakonito davanje i primanje manjih iznosa bi se kažnjavalo kao prekršaj.

Normativno bi bilo korisno razdvojiti postojeći stav 1. u dva nova – jedan koji bi inkriminisao svesno davanje ili primanje sredstava protivno zakonu, i drugi koji bi se odnosio na razne oblika prikrivanja izvora ili vrednosti finansiranja političkog subjekta. To bi, između ostalog, bile i situacije kada neko plaća troškove aktivnosti političkog subjekta kao da su sopstveni. Na primer, ako bi neka firma izmirila marketinškoj agenciji troškove postavljanja stranačkih bilborda ili štampanja plakata, a zatim to podvela pod račun kojim plaća promociju sopstvenih proizvoda. Jedan od oblika izvršenja bi bilo i umišljajno propuštanje da se u finansijskom izveštaju o troškovima izborne kampanje ili godišnjem finansijskom izveštaju navedu tačni izvori finansiranja i njihova vrednost.

Po ugledu na druga koruptivna krivična dela, trebalo bi predvideti teži oblik krivičnog dela kada je vrednost nezakonito datih, primljenih ili prikrivenih sredstava veća od 1.500.000 dinara.

U posebnom članu zakona (npr. 156b) bi trebalo inkriminisati „Narušavanje prava fizičkih i pravnih lica u vezi sa finansiranjem političkog subjekta“, i to tako da se otklone nedostaci sadašnje norme. Pored onog što je već pomenuto, nova norma bi trebalo da omogući krivično gonjenje i u situacijama kada neko primenjuje nasilje ili ugrožava prava drugih kako bi ih sprečio da uopšte daju prilog političkom subjektu (a ne samo prema onima koji su takav prilog već dali). Na isti način bi trebalo kažnjavati i učinioce koji na nedozvoljen način utiču na fizička i pravna lica da ne prodaju robu ili da ne pruže uslugu političkom subjektu.

Najzad, predložili smo i niz dopuna koje bi predstavljale teži oblik izvršenja ovog krivičnog dela, uglavnom po uzoru na postojeće krivično delo „Prinuda“ iz člana 165. Krivičnog zakonika. Kazna bi bila teža ako se prava finansijera političkih subjekata i pružalaca usluga učine na svirep način, pretnjom ubistvom, teškom telesnom povredom ili otmicom. Slično tome, po uzoru na član 336v, st. 5. „Napad na advokata“, predložili smo da se strože kažnjava učinilac u slučaju da je fizičko ili pravno lice pretrpelo štetu u iznosu većem od četristo pedeset hiljada dinara. Dodatno, kazne bi trebalo da budu još strože kada usled izvršenja krivičnog dela nastupe teške posledice (npr. trajne posledice po zdravlje donatora, stečaj privrednog subjekta), a najveće kada je krivično delo izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe.

Najzad, imajući u vidu da je u međuvremenu donet Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi, koji, kada je reč o finansiranju kampanje u vezi sa referendumom upućuje na Zakon o finansiranju političkih aktivnosti, potrebno je usaglasiti i norme o krivičnoj odgovornosti. To se može učiniti u posebnom članu Krivičnog zakonika ili u nekom od dva gore opisana.

Davanje i primanje mita u vezi sa glasanjem

Iako statistički podaci pokazuju da se krivično gonjenje za ovo krivično delo po pravilu ne preduzima ili se preduzima u malom broju slučajeva (12 predmeta u radu prošle godine, 4 odbačene krivične prijave i jedna osuda), postoje brojna posredna saznanja da nije reč o tako retkoj pojavi. Sumnje u rasprostranjenost predizbornog podmićivanja su praćene opisom raznovrsnih modaliteta, od kojih su neki uslovljeni tehnološkim napretkom (npr. snimanje „poželjno zaokruženog“ glasačkog listića mobilnim telefonom kao dokaza da je podmićivanje imalo efekta).

Zato je Transparentnost predložila da se član 156. Krivičnog zakonika, koji inkriminiše ovo krivično delo, dopuni. Trebalo bi izričito predvideti gonjenje i kažnjavanje ne samo lica koja obećavaju, nude ili daju mito, već i onih koji proveravaju da li su građani kojima je mito dato ili obećano zaista i glasali onako kako im je rečeno i dogovoreno. Ovde mogu biti u pitanju razne radnje – npr. provera snimaka sa mobilnih telefona, provera da li su se svi podmićeni birači pojavili na glasačkim mestima i koristili se svojim biračkim pravom, provera da li je građanin sa kojim je tako dogovoreno, izneo sa birališta prazan glasački listić, nakon što je u kutiju ubacio prethodno popunjeni, provera da li se u glasačkoj kutiji nalazi očekivani broj glasačkih listića označenih unapred dogovorenim bojom ili znakom i slično.

Pored toga, izrazi koji se koriste u radnji izvršenja ovog krivičnog dela su neusaglašeni sa izbornim propisima. Iako Srbija na parlamentarnim izborima već duže od tri decenije primenjuje proporcionalni izborni sistem, to jest, glasanje za izborne liste, krivično bi moglo da se goni podmićivanje radi glasanja za ili protiv „određenog lica“. Hipotetički, može se dogoditi da neko podmićuje sugrađane da bi glasali za osobu koja je na šezdeset i sedmom mestu izborne liste neke stranke, koalicije ili grupe građana (npr. ako to čini kandidat sa mesta broj 67). Ipak, mnogo je verovatnije da mito nuditi neko ko želi da na nedozvoljen način pomogne uspeh te izborne liste u celini, pa bi i u tom pogledu trebalo precizirati normu.

Činjenica da za protekle tri decenije nije utvrđena potreba da se ova norma promeni, najrečitiji je pokazatelj nepostojanja prakse i malog značaja koji se pridaje suzbijanju ovog veoma opasnog oblika korupcije.

Programski direktor TS za [Otvorena vrata pravosuđa](#)

NIN o Prokopu: Skupa rupa po meri privatnika

NIN, Luka Petrušić, Sandra Petrušić, Dragana Nikoletić, Zoran Preradović, 1. decembra 2023.

Iako je Vučić tvrdio da je Prokop podignut zahvaljujući građanima, na poslednjem u nizu otvaranja smo saznali da se više brinulo o interesima firme Rejlvej siti koju je Branislav Grujić osnovao kao „partnersku” vlasgima. To znači da je stanična zgrada podignuta kroz javno-privatno partnerstvo koje to nije - niti je realizovano u skladu sa zakonima. Tako je omogućeno da privatni partner od države dobije građevinsko zemljište 3,5 puta veće vrednosti od procenjenog ulaganja koje se očekuje od njega

U društvu najviših stranačkih funkcionera Aleksandar Vučić je još u januaru 2016. „uleteo” novim Štadlerovim vozom u stanicu Prokop i na spektakularan način je otvorio rečima: „Beograd centar je završen, stigli smo i imamo odakle da krenemo dalje.” Pomenuo je da je to karta za ulazak u Evropu (uz obećanje da će svi dodatni radovi biti završeni do 2018), a onda se obratio građanima: „Ovo je vaša imovina, hvala vam na tome što ovu zemlju volite i podržavate i zahvaljujući vama ovakvi rezultati su mogući.” Sedam godina i 10 meseci kasnije vratio se na isto mesto da bi ponovo otvorio Prokop i obavestio građane da taj posao ovoga puta nije završen zahvaljujući njima već zahvaljujući „gospodinu Grujiću i njegovom sinu”, a da ih ne obavesti da to više nije njihova „imovina” već imovina pomenutog gospodina.

Konkretno, u građevinskoj dozvoli za podizanje stanične zgrade, koja je izdata 20. jula 2022, navedeno je da je zemljište na kom se podiže stanična zgrada u javnoj svojini, što potvrđuju i podaci iz katastra, ali tu sledi i dodatak - da su sve druge parcele na ploči iznad Prokopa u privatnom vlasništvu. Ima ih šest i ukupne su površine 36.744 kvadratnih metara, a na njima će između ostalog biti parkinzi, prilaznice i garaže, što znači da će putnici zavisiti od dobre volje i finansijskih apetita firme Railway City Beograd (Rejlvej siti), čiji je vlasnik Branislav Grujić.

A kako je postao vlasnik tih parcela predstavlja pravu misteriju i za pravosudne organe, ali i za sve osmale nadležne inspicije koje godinama ne umeju ili neće da daju odgovor na to pitanje. Možda i očekivano, kada znamo da je vlast koja se bez problema hvalila svim svojim nezakonitim projektima od Savamale do „dopunjavanja” biračkih spiskova podobnim glasačima, 2021. upadljivo zanemela po pitanju Prokopa.

Imajući u vidu da je u tom trenutku Glavna železnička stanica u Beogradu već tri godine bila zatvorena, mimo zakona i mimo zdrave pameti (rezervna nije postojala), deluje gotovo neverovatno da se Vučić, naviknut da svečano otvara svaku belu crtu na pešačkom prelazu, odlučio da sakrije odluku o tome da se

otpočne ne samo sa neophodnim završetkom glavne stanice u presgonici već i sa još jednim megalomanskim projektom po njegovom ukusu - gradnjom sganične zgrade od 5.650 kvadratnih metara, parking mestima, višespratnom garažom i poslovno-komercijalnim objektima. Umesto njega ili bar Vlade, vesg je do javnosti stigla zahvaljujuć rukovodstvu firme Relvej siti Beograd koje se početkom 2021. javno pohvalilo da je njihovo preduzeće privatni partner države u ovom poslu.

Imajući u vidu da se „privatni partner države" postaje na osnovu Zakona o javno-privatnom partnerstvu, a da takva procedura nikada nije sprovedena, stiče se utisak da je vlast neku privatnu nagodbu za koju je po običaju pronašla lični a ne državni interes, sklepalala tako da se od javnosti sakriju i kriterijum za izbor ponuđača i šta piše u ugovoru. A da bi to dobilo ikakvu pravnu formu, Republička direkcija za imovinu je 16. jula 2019. raspisala javni poziv „potencijalnim partnerima" da upute pisane ponude za izgradnju stanične zgrade, parkinga i pratećih komercijalnih sadržaja i to po principu: Republika Srbija bi uložila zemljište i omogućila izgradnju, a privatni partner bi pribavio dokumentaciju i finansirao izgradnju. Tako sročeni pozivi su više ličiji na telefonsku anketu nego kao priprema za ozbiljan posao, ali je ipak rezultirao srećnim dobitnikom - jedinim koji se uopšte javio na poziv.

„Republička direkcija za imovinu je, sudeći po raspoloživim podacima, nezakonito odabrala privatnog partnera za zajedničku izgradnju zgrade železničke stanice 'Beograd centar' (Prokop), parkinga i pratećih komercijalnih sadržaja. Ne samo da je ovo kršenje Zakona o javno-privatnom partnerstvu prošlo bez reakcije drugih državnih organa, već su u njemu učestvovali i predstavnici Vlade, Ministarstva finansija, Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, Grada Beograda, Državnog pravobranilaštva, preduzeća Infrastruktura železnice Srbije i preduzeća Beograd, čvor, koji su dali članove komisije za izbor ponuđača...Iz svih iznetih podataka, koji su jedino dostupni kroz objavljene tekstove u medijima, bez ikakvih konkretnih i javno dostupnih dokumenata, jasno je da je država Srbija klasičan model javno-privatnog partnerstva i koncesija odlučila da zaobiđe, te da, praznim pozivom, bez ikakvih uslova za ovako skup i kompleksan projekat, dobije očigledno unapred poznatog privatnog partnera, osnovanog samo par meseci pre objave javnog poziva (verujemo, vrlo namenski za potrebe Prokopa)", piše u saopštenju koje su zajedno potpisali Transparentnost Srbija i Koalicija za nadzor javnih finansija, izdatom odmah nakon što se Rejlvej siti pohvalio dobijenim poslom.

Koliko je ovo neobična situacija postaje jasno ako se vratimo u 2016. i prvo otvaranje Prokopa. Tom prilikom se Vučić pohvalio da su u posao već uključeni Česi i Kuvajćani i dodao: Dad je reč o uslovima i poslovima sve je čisto kao suza i ovo je trenutno jedno od najvećih gradilišta u Evropi, zbogčega ga i velike svetske kompanije smatraju prestižnim poslom. Za mnoge svetske firme, ovo je posao koji priželjkuju." Osam meseci kasnije, krajem avgusta 2016. godine Republička direkcija za imovinu je objavila „Neobavezujući javni poziv za prikupljanje pisama o zainteresovanosti za izgradnju zgrade železničke stanice 'Beograd centar' i pratećih komercijalnih sadržaja" koji je gotovo iste sadržine kao i onaj objavljen tri godine kasnije. Međutim, u prvobitnom su tražene „odgovarajuće reference za potencijalne partnere", što namenski osnovana firma kakva je Rejlvej siti naravno ne bi imala, pa je 2019. ta stavka dopunjena napomenom „urednom se smatra i referenca povezanih lica". Sa druge strane, stavka iz 2016. da je potreban „okvirni biznis plan za period od 10 godina, uključujući predlog modela partnerstva, u skladu sa važećim zakonskim propisima", u drugom pozivu je skraćena u „okvirni biznis plan za period od 10 godina (finansijski efekti)". Takođe, 2016. Direkcija je poziv objavila i na engleskom i na srpskom jeziku u listu

Danas, a preneg je i na sajtu Direkcije i na sajtu grada Beograda i Beograd čvora, a bio je i medijski propraćen: vest o oglasu su objavili Politika, Nova ekonomija, Alo, Mondo, BizLife i eKapija, a Politika je i tim povodom napisala tekst i objavila da su se javili zainteresovani danski i holandski investitori, kao i domaći MPC. Sledeći konkurs je objavljen samo na srpskom i nije bio prenet nigde van sajta Direkcije.

„Izmena ukazuje jasno da je reč o nameri da se omogući zaključivanje ugovora sa novoosnovanom firmom koja nema odgovarajuće reference. Međutim, ne može se sa sigurnošću zaključiti da li je postojala neka prepreka da firma koja stoji iza nje, direktno učestvuje kao partner za dobijanje ovog posla, pa da je to bio stvarni razlog da se uslov promeni. Druga promena je daleko bitnija jer je očigledno učinjena nakon odluke da se prekrši Zakono javno-privatnom partnerstvu i koncesijama koji bi nalagao sprovođenje druge vrste postupka koji obezbeđuje znatno veću transparentnost i zaštitu javnog interesa", kaže Nemanja Nenadić, programski direktor Transparentnost Srbija.

Na ukazivanje Transparentnosti i Koalicije za nadzor javnih finansija na kršenje Zakona i činjenicu da pravni osnov za sprovođenje ove procedure nije poznat, RDI je replicirao preko medija pozivajući se na dva druga zakona - iako se te odredbe uopšte ne mogu primeniti na ovaj slučaj. Recimo, pozvali su se čak i na član 88. st. 10. Zakona o planiranju i izgradnji koji se odnosi na promenu namene poljoprivrednog i šumskog zemljišta, iako se radi o lokaciji usred Beograda na kojoj je pre pola veka počela izgradnja stanice, tako da je teško poverovati je tu opstala njiva od 50.000 kvadrata.

Zbog toga su ove dve NVO 4. februara 2021. uputile Republičkom javnom tužilaštvu Inicijativu za pokretanje postupka za utvrđivanje ništavosti ugovora, ali su već sledećeg meseca od Višeg javnog tužilaštva dobile odgovor, bez obrazloženja, da se inicijativa odbacuje. VJT nije reagovalo ni na zahtev za dostupnost informacije od javnog značaja i tek je nakon rešenja poverenika u maju dostavilo „službenu belešku" sa potpisom tada postupajućeg zamenika javnog tužioca Predraga Četkovića koji je u međuvremenu unapređen u Tužilaštvo za organizovani kriminal u kome radi sve predmete bitne po državu. Kao da nije, imajući u vidu da smo iz obrazloženja saznali ono što i piše u udžbenicima prava da tužilac ima prava da zahteva ništavnost ugovora ali ne i obavezu, već može da proceni da li „cilj povređenog pravila upućuje na neku drugu sankciju". A i da baš nije načinjena neka šteta jer se nijedna druga firma nije javila na poziv, mada bi bilo očekivano da javni tužilac razmatra ima li štete i po javni interes a ne samo po moguću konkurenciju.

„Službena beleška kojom se predmet ‚zatvara' nije meritorna odluka i navodi Inicijative se uvek mogu ponovo razmatrati, sve do nastupanja zastarelosti krivičnog gonjenja, pogotovo što navedena Inicijativa nije razmatrana od strane tužilaca iz posebnog odeljenja za suzbijanje korupcije već od javnog tužioca koji je tada bio raspoređen u prvostepeno odeljenje za opšti kriminal (zbog čega je Službena beleška zavedena u 'KTR' a ne u 'KTR Ko' upisnik). Transparentnosti i zakonitost svakog postupka je imperativ i u cilju je zaštite svojine svih građana Srbije. Smatram da je ovaj podnesak Koalicije za nadzor javnih finansija i Transparentnost Srbija koji se odnosi na Ugovor o izgradnji železničke stanice Prokop, parkinga i pratećih komercijalnih sadržaja morao biti tretiran i kao krivična prijava protiv odgovornih lica, kako u Republičkoj direkciji za imovinu tako i u svim drugim državnim organima koji su učestvovali u zaključenju navedenog ugovora, zbog osnova sumnje da su izvršili krivično delo Zloupotreba službenog položaja iz čl. 359 KZ, jer postoje osnovi sumnje da je firmi koja je dobila posao pribavljena korist u vidu dobijanja tog posla, te nije

relevantno da li je bilo drugih ponuđača i da li je nekom naneta šteta. Upravo je to i smisao onemogućavanja konkurencije kroz netransparentne uslove poziva. Tužilaštvo je dužno da izvrši sve provere koje se odnose na okolnost zaključenja tog ugovora", kaže tužiteljka VJT Bojana Savović.

NIN-ova sagovornica takođe dodaje da čak i da javni tužilac nađe da je ovim Ugovorom povređen zakon ali da nisu ostvarena zakonska obeležja nekog krivičnog dela, dužan je da preduzima mere, inicira i uloži odgovarajuće pravno sredstvo, a u obavezi je i da obavesti sve državne organe u čijoj je nadležnosti preduzimanje odgovarajućih mera - Komisiju za zaštitu konkurencije, Državnu revizorsku instituciju, Budžetsku inspekciju, poresku policiju, Upravu za sprečavanje pranja novca, Agenciju za sprečavanje korupcije i dr.

Neke od pomenutih institucija je o tome obavestavala Transparentnost, a čak se obratila i republičkoj javnoj tužiteljki, ali odgovor nije stigao ni od Državnog pravobranilaštva, ni od Komisije za javno-privatno partnerstvo, a ni od Zagorke Dolovac.

„Mislim da ima osnova da se to ćutanje tumači kao jedan od dokaza njihove svesti da se radi o ugovoru koji je ništavan, te da su odabrali strategiju da ignorišu naše zahteve i inicijative jer očigledno ne bi mogli ni na koji način da pronađu osnOv da taj postupak proplase legalnim. Pored toga što je reč o poslu koji je nezakonit i ugovoren van postojećih procedura, još gore je to što je on naneo štetu javnim sredstvima - što je očigledno na osnovu poređenja vrednosti izvedenih radova za objekte javne namene sa onim što je crivagai partner dobio u zamenu", kaže Nenadić.

U dopisu kojim se Transparentnost obratila Zagorki Dolovac između ostalog je navedeno: „Umesto da činjenicu, koju konstatuje u službenoj belešci, 'da se pored jednog ponuđača niko nije javio na oglas niti u toku ponude' oceni kao ključni dokaz da transparentnost u konkretnom slučaju nije bila obezbeđena, javno tužilaštvo neosnovano i netačno to kvalifikuje kao pitanje 'bilo kakvog interesa za podizanje tužbe za poništaj naznačenog ugovora jer nije ni bilo nikoga ko bi mogao da kao drugi ponuđač izvrši uvid u podatke o sprovedenom postupku dodele javnog ugovora'. I samo zaključuje da zbog toga što se drugi nisu javili da su njihovi 'interesi povređeni time što javna ponuda nije bila objavljena i na drugim mestima... in concreto nema nikakvih dokaza da je došlo do prouzrokovanja štete."

Ko bi tačno trebalo da se oglasi da su mu povređeni interesi, kada se prva prilika da u medijima sazna da je ovaj „javni" poziv uopšte raspisan, ukazala tačno četiri meseca nakon što je istekao rok za dostavljanje pisama zainteresovanosti? I kome bi trebalo da se požali, kada je procedura sprovedena mimo bilo kakvog poznatog pravnog okvira? Do te mere, da uvidom u građevinsku dozvolu za staničnu zgradu, saznajemo da su sva međusobna prava i obaveze Republike Srbije i Rejlvej sitija regulisane ugovorom koji je overio javni beležnik Zoran Rafailović. Ali tu nije kraj pitanjima koja se nameću, zato što je takođe nejasno zbog čega Predrag Četković nije razmotrio mogućnost da je suzbijanjem konkurencije (setimo se, ranijem pozivu koji je bio i pušten u domaće medije i oglašen na engleskom jeziku, odazvali su se zainteresovani i iz inostranstva) i celokupnom spornom procedurom, pre svega naneta šteta državi.

Iako je sam ugovor potpisan sa Rejlvej sitijem i dalje nedostupan javnosti, poznato je da je procena Gradskog zavoda za veštačenje bila da je za podizanje stanične zgrade potrebno 7,43 miliona evra - što je početkom 2021. godine potvrdio direktor RDI. Već taj iznos budi sumnju da je javnoprivatno partnerstvo

uopšte bilo neophodno. Recimo, u Planu javnih investicija grada Beograda za period 2020-2022. nalazilo se 218 kapitalnih projekata (čega bi gradnja stanične zgrade bila jasan primer) ukupne vrednosti 870 miliona evra. Da li je zaista izgradnja železničke stanice u gradu kome je stara oduzeta bila nedostojna uvećanja kapitalnog budžeta za manje od jednog procenta? Štaviše, na taj spisak je 2021. upisana skuplja nadogradnja Kalenić pijace (11,8 miliona evra) koja je ipak postojala i radila sve vreme.

A kada potrebnu investiciju uporedimo sa imovinom koju je privatni partner dobio zauzvrat, teško je oteti se utisku da se radilo o svesnoj zloupotrebi javnih resursa - čak i da ne znamo za „neobično“ ponašanje insitucija kojima se obraćala Transparentnost. Javno dostupna evidencija iz Registra cena nepokretnosti Republičkog geodetskog zavoda pokazuje da se nedaleko od Prokopa građevinsko zemljište u poslednje četiri godine prodavalo za oko 600 evra po kvadratnom metru. Čak i da zanemarimo ekstremne primere poput placa uz Hajd park koji je prodat za čak 2.000 evra po kvadratu i uzmemo krajnje konzervativnu procenu da bi zemljište na ploči iznad Prokopa ustupljeno Rejlvej sitiju na tržištu dostigao cenu od 500 evra po kvadratu - to bi značilo da je država mogla da ga proda za preko 18 miliona evra, odnosno za dva i po puta više novca nego što je procenila da joj je potrebno da uloži u staničnu zgradu.

Ne postoji bankarska kamata koja bi dizanje kredita učinila nepovoljnijim od takvog aranžmana, ali time se ne iscrpljuju ekonomske nelogičnosti ovog javno-privatnog partnerstva. Usvojeni Urbanistički projekat za izgradnju objekta stanire, parkinga i pratećih poslovno - komercijalnih sadržaja, naručen upravo od strane Rejlvej sitija, obuhvata samo površinu betonske ploče na Prokopu. Međutim, kako je poziv RDI na kome je Rejlvej siti bio jedini ponuđač bio vezan za prethodnu verziju Urbanističkog projekta koji je obuhvatao i parcelu između Prokopa i Ulice Stjepana Filipovića, ona je isprva takođe pripala privatnom partneru. U posebnoj proceduri, Grad je pokrenuo izradu Plana detaljne regulacije (PDR) te parcele koji je predviđao izgradnju stambenih solitera.

„Na inicijativu investitora, izrađen je nacrt PDR-a za istoimeno naselje, kojim je na klizištu planirana izgradnja jedne kule od 10 i jedne od 20 spratova, ukupne površine 37.000 kvadrata. Za potrebe PDRa, Elaborat o geotehničkim uslovima izgradnje ovog stambeno-poslovnog kompleksa izradila je Mirjana Vukićević, profesorka Građevinskog fakulteta iz Beograda, ali na osnovu pogrešnih podataka“, kaže Sanja Solarević iz udruženja Naša mesna zajednica. Naime, Vukićević nije koristila tehničku dokumentaciju za susedne zgrade, već je samo pretpostavila da su oni postavljeni na šipove koji bi sprečili njihovo skliznuće u Prokop, ako se klizište pokrene. Pogrešna pretpostavka je dovela do pogrešnog obračunavanja građevinskih koeficijenata, a time i do pogrešnog zaključka da je teren uslovno povoljan za planiranu izgradnju. Združenom akcijom žitelja naselja, došlo se do originalne tehničke dokumentacije u Istorijskom arhivu Beograda, a zatim i tačnog proračuna građevinskih koeficijenata koji nisu zadovoljavali propisani minimum važećih standarda. Ovo je bio dokaz da bi izgradnja kula ugrozila bezbednost i imovinu stanara naselja, čime je Elaborat oboren. „Na osnovu podnetih primedbi na Elaborat Građevinskog fakulteta i amandmana na PDR koji je potpisalo preko 500 žitelja Ulice Stjepana Filipovića, taj plan je odbačen na sednici Skupštine grada Beograda u februaru 2022. Na isgoj sednici promenjena je namena parcele na kojoj je planirana izgradnja kula - u zelenu površinu“, kaže Solarević. Ali bez obzira na to što je u javnom pozivu RDI bilo navedeno da će privatni partner dobiti pravo gradnje na svim obuhvaćenim parcelama koje „ispunjavaju sve tehničke uslove za izgradnju“, što se u slučaju zelene površine uz Ulicu Stjepana Filipovića pokazalo da nije slučaj - RDI odlučuje da privatnog partnera „obešteti“.

„Republika Srbija krajem jula 2022. godine ispunila je obaveze preuzete okvirnim ugovorom o zajedničkoj izgradnji i prenosu prava na nepokretnostima i saglasno odluci Vlade o utvrđivanju projekta izgradnje zgrade železničke stanice 'Beograd centar', parkinga i pratećih komercijalnih sadržaja u Beogradu kao projekta od javnog značaja, privrednom društvu Rejlvej siti d.o.o. Beograd prenela je katastarsku parcelu 1222/21KO Novi Beograd na ime ugovorenih radova na izgradnji stanične zgrade i pratećih sadržaja na lokaciji Prokop", naveli su iz RDI za Politiku.

Radi se o parceli na uglu Milutina Milankovića i Omladinskih brigada, površine 10.641 kvadratnih metara (oko dvesta kvadrata više od parcele u „Stjepana Filipovića" koja je ipak ostala javna), za koju je već usvojen Urbanistički projekat stambeno-poslovnog kompleksa od preko 38.000 kvadrata.

„Ni u trenutku potpisivanja ugovora, niti bilo kada nakon toga, nije postojao planski osnov izgradnje solitera u naselju „Stjepan Filipović". Samim tim, trampa sporne parcele za parcelu na Novom Beogradu nije mogla zaista biti trampa jer nikad nije ni postojao predmet razmene. Ideja stambeno-poslovnog kompleksa sa kulama visine 50 i 80 metara se pojavljuje tek početkom izrade PDR-a čiji je cilj stvaranje pravnog osnova za izgradnju na navodno saniranom klizištu. S obzirom na to da PDR nikada nije usvojen, a da nijedan planski dokument šireg područja nije predviđao Njihovu izgradnju - soliteri nikad nisu postojali. Osim, naravno, u brojnim medijskim naslovima o borbi stanara i razgovorima čak sa najvišim državnim vrhom, čiji isključivi cilj bio da brojne kvadrate, kao predmet buduće trampe, učine opipljivijim", kaže urbanistkinja Ksenija Radovanović iz Nove planske prakse.

I dodaje: „Naivni bi mogli pomisliti da su nadležni investitoru ponudili mačku u caku, obmanuli ga obećanjem izgradnje bez zakonskog osnova. Međutim, činjenica je da je investitor iz procesa izašao obogaćen za veoma vredno zemljište na drugoj strani grada. Ovo je u skladu sa dosadašnjim iskustvom koje pokazuje da nadležni i te kako brinu o zaštiti interesa investitora, ne prezajući od gaženja javnog interesa."

Procenitelj sa kojim smo razgovarali smatra da cena zemljišta na takvoj lokaciji, na kojoj je već dozvoljena gradnja do devet spratova visine, ne bi smela da bude ispod 800 evra po kvadratu, pogotovo zato što su cene stanova na Novom Beogradu sada od 2.500 evra kvadrat, pa naviše. To je u skladu sa iznosima koje je Direkcija za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda prethodnih godina ostvarivala prilikom aukcijske prodaje javnog zemljišta na Novom Beogradu u zonama predviđenim za takvu vrstu gradnje. Atraktivnost Novog Beograda potvrđuju i godišnji izveštaj Geodetskog zavoda po kome je u prošloj godini prosečna cena i starogradnje i novogradnje bila najveća na Novom Beogradu od svih gradskih opština. To znači da je zamenski plac koji je ustupljen Rejlvej sitiju, sam vredan barem koliko je procenjena vrednost izgradnje stanične zgrade, a lako je mogao biti prodat i za 8,5 miliona evra. Sa njime u igri, prvobitna obazriva procena da je privatnom partneru ustupljena imovina u vrednosti od 2,5 puta procenjene potrebne investicije, sada raste na 3,5 puta - a mogla bi biti i veća.

Izgleda da od tolike nesrazmere ni sami učesnici „partnerstva" nisu mogli da se osećaju udobno, pošto bi to objasnilo dve anomalije. Prvo, činjenicu da je prilikom apliciranja za građevinsku dozvolu za gradnju stanične zgrade, procenjena vrednost radova duplirana, da bi u njenj izmeni usvojenoj samo mesec dana pre otvaranja stanice porasla na čak 20 miliona evra.

Bez veštačenja ne možemo tvrditi da je cena veštački naduvana (nekada zaista dolazi do nepredviđenih poteškoća kada se pristupi gradnji, mada recimo uobičajeni problem da dokumentacija nije pokazivala šta se zapravo nalazi ispod mesta gradnje, sigurno se nije mogao javiti kod gradnje na tek završenoj betonskoj ploči) ali za tako nešto jesu postojali uslovi. Kada se probijemo kroz šumu povezanih preduzeća, od kojih svima početna adresa počinje u Višnjičkoj 8 u Beogradu (kući od četiristo kvadrata, u kojoj je pomalo tesno sa preko dvadeset registrovanih firmi), a trag dalje vodi do Holandije, Bugarske i naposletku Kipra, shvatamo da iza svega stoje isti ljudi. Odnosno da Rejlvej siti kao finansijer gradnje, PFB d.o.o. kao glavni izvođač radova i PFB Design po čijem projektu se gradilo, dele iste stvarne vlasnike. To su Branislav Grujić i Arkadij Zelmanovič Blank, čiji najpoznatiji građevinski poduhvat predstavlja novobeogradsko naselje West 65 sa oblakoderom koji je bio najviši u gradu do završetka „Kule Beograd“.

Međutim, druga pomenuta ekonomska anomalija ovog javno-privatnog partnerstva izmiče dobronamernim tumačenjima. Naime, firma Projekat B-40 d.o.o koju je Rejlvej siti osnovao isključivo za potrebe izgradnje na placu koji je dobio kao kompenzaciju za klizište, registrovana je krajem decembra 2022. godine, što nam daje idealnu priliku da u finansijskom izveštaju za tu godinu (praktično - nedelju) vidimo kako je vrednost ustupljenog zemljišta proknjižena kao manja od dva miliona evra. Odnosno da umesto procenjenih 800 i više evra po kvadratu, vredi tek 180.

Pa ako poverujemo da taj plac na veoma atraktivnoj lokaciji toliko vredi, a da posledično građevinsko zemljište na Prokopu vredi još manje, i poverujemo da je prijavljena cena radova na železničkoj stanici takođe realna, tek onda možemo da poverujemo da je privatni partner u ovom poslu nasankan da izgradi državi nešto mnogo skuplje od onoga što je dobio zauzvrat. I da je stoga toliko eskiviranje zakona u pozadini ipak bilo u državnom interesu.

Samo onda ostaje nejasno zašto je sam Branislav Grujić izjavio da je sada poslovni ambijent mnogo bolji nego za vreme „prošle vlasti koja se zvala demokratska“? Kako je ispričao u intervjuu za Nedeljnik: „Za nas privrednike, politički sistem je dobar onoliko koliko nam omogućava da radimo. Današnji sistem nam to omogućuje, zato i ne čujemo privrednike da mnogo pričaju. Može da se radi. Popravljen je sistem, ili bolje reći korigovan je u delovima koji su kočili biznis“.

Sistem je do te mere popravljen da se lično predsednik države založio da se u Grujićeve zgrade usele platežni zakupci. „Ono što se zna već sada je da će se Telekom Srbija useliti u tri zgrade koje privatnik gradi iznad stanice Prokop i očigledno je da ova vlast na taj način želi da što pre privatniku povрати uloženi novac“, kaže Mila Popović, predsednica beogradskog odbora SSP, a njene reči potvrđuje i Vučić: „Dodatna parking-mesta će biti potrebna, pored garaže, jer će tu i Telekom, Dunav osiguranje i svi drugi imati zgrade. Ovb postaje novi centar grada, svi će hteti da budu tu.“

Treba li onda dodati da Grujić nije promenio mišljenje ni nakon svečanog otvaranja stanične zgrade?